

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการประชาสัมพันธ์ ปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อทราบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน และบรรณารักษ์ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ตลอดจน เพื่อ เสนอแนวทางแก่ผู้บริหารและบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในการปรับปรุงและส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยกำหนดสมมุติฐานไว้ว่า "ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนมีความเห็นสอดคล้องกับบรรณารักษ์ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ไม่สอดคล้องในวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด"

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบรรณารักษ์หัวหน้างานห้องสมุดประชาชน ระดับจังหวัด 72 จังหวัด 72 คน และกลุ่มผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนซึ่งได้แก่หัวหน้าศูนย์ฯ หรือผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัด 72 จังหวัด 72 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับบรรณารักษ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบ ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งแบ่งเป็น (ก) วิธีการและความคิดเห็นเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และ (ข) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด แบบสอบถามชุดที่ 2 สำหรับผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน แบ่งออกเป็น 3 ตอนเช่นกัน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชน ตอนที่ 2 สภาพปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชน ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด แบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทั้งหมดมีจำนวน 117 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 81.25 เป็นแบบสอบถามของบรรณารักษ์ 55 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 76.4 และผู้บริหาร 62 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 86.1

สรุปผลการวิจัย

วุฒิสูงสุดของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนคือ วุฒิปริญญาตรี วิชาเอกหรือโททาง บรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 24 รองลงมาคือ ไม่มีวุฒิทาง บรรณารักษศาสตร์ แต่ได้เข้ารับการอบรมวิชาชีพบรรณารักษ์จากสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งคิด เป็น ร้อยละ 19.4 ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดของบรรณารักษ์ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.8 รองลงมาคือ 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.9 และน้อยกว่า 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.1 ตำแหน่งทางราชการในปัจจุบันของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนส่วนมากที่ สุดคือ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ห้องสมุดระดับ 4 ซึ่งมีร้อยละ 29.6 รองลงมาคือ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ ห้องสมุดระดับ 3 และตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 3 ซึ่งมีร้อยละ 22.22 และ 18.5 ตามลำดับ

ในด้านการเรียนรู้วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้น ปรากฏว่า บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 25.9 เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานของตนเอง และส่วนน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 3.5 เรียนรู้จากการเข้าร่วมประชุมกับสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย และจากการศึกษาค้นคว้า ด้วยตนเอง ส่วนค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้น บรรณารักษ์จะใช้จ่ายจาก เงินบำรุงห้อง สมุดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.7 และจำนวนเงินที่ใช้จ่ายในแต่ละปีนั้นส่วนมากที่สุดคิด เป็น ร้อยละ 43.14 จะใช้จ่ายน้อยกว่า 1,000 บาท/ปี และนอกจากบรรณารักษ์จะประชาสัมพันธ์ห้อง สมุดเองแล้ว คณะกรรมการห้องสมุด ร้อยละ 75 ก็มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดเช่นกัน

ทั้งบรรณารักษ์และผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนมีทัศนคติ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ ห้องสมุดที่เหมือนกันคือ เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีความจำเป็นต่อการบริหารงานห้องสมุด ประชาชนในระดับมากที่สุด และเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานมีผลต่อการสร้างขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรห้องสมุดในระดับมาก

ผู้บริหารฯ เห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม เรื่องการ ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมากที่สุด และเห็นว่าคณะกรรมการห้องสมุดประชาชน และสมาคมห้องสมุด แห่งประเทศไทย ควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมาก ส่วนบรรณารักษ์เห็นว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนและสมาคมห้องสมุดฯ ควรจัดให้มีการประชุมหรือฝึกอบรมบรรณารักษ์ใน เรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนได้ให้ ความสำคัญในการกำหนดนโยบายการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมาก แต่ร่วมวางแผนการ ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับปานกลาง ซึ่งตรงกับความเห็นของบรรณารักษ์ที่เห็นว่า ผู้บริหารของ

คนมีส่วนร่วมในการวางแผนประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับปานกลาง ส่วนตัวบรรณารักษ์เองนั้น ได้เปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาของคนร่วมวางแผนประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมาก แต่ได้กำหนดนโยบาย และจัดทำแผนการหรือโครงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับปานกลาง เท่านั้น

ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ละครั้ง ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน และบรรณารักษ์ มีความเห็นสอดคล้องกัน เกือบทุก เรื่องในการให้ความสำคัญหรือคำนึงถึง เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด กล่าวคือ ทั้งผู้บริหารฯ และบรรณารักษ์ได้ให้ความสำคัญหรือคำนึงถึง เรื่อง สื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เทคนิคหรือแบบการจัดทำ ภาษาที่ใช้ สถานที่ เนื้อหาและเวลา ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมาก จะต่งกัน เล็กน้อยในเรื่องค่าใช้จ่ายและกำลังคน ซึ่งผู้บริหารให้ความสำคัญในระดับมาก ในขณะที่บรรณารักษ์ให้ความสำคัญในระดับปานกลาง และในด้านความเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดนโยบาย การวางแผน การใช้สื่อ การติดตามและการประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นต้น ทั้งผู้บริหารและบรรณารักษ์มีความเห็นคล้ายกันคือ เห็นว่ามีความจำเป็นในระดับมาก ยกเว้นเรื่องสภาพและบรรยากาศภายในห้องสมุด และการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานที่บรรณารักษ์เห็นว่ามีความจำเป็นต้องปรับปรุงในระดับปานกลาง แต่ผู้บริหารเห็นว่าจำเป็นต้องปรับปรุงอย่างมาก

สำหรับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยวิธีการต่าง ๆ นั้น ปรากฏว่าไม่มีวิธีไหนเลยที่บรรณารักษ์ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมากที่สุด ซึ่งต่างจากความเห็นของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนที่เห็นว่า บรรณารักษ์ควรใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการให้ความ เป็นกันเอง และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุดให้มากที่สุด

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับมากได้แก่ การพูดคุยกับผู้ใช้ห้องสมุดเป็นรายบุคคล การจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด การจัดทำใบปลิว/โปสเตอร์ออกเผยแพร่โดยติดตามป้ายประกาศของห้องสมุด การจัดห้องสมุดให้สวยงาม เป็นระเบียบ สะอาด และสะดวกแก่การใช้ และการให้ความ เป็นกันเองและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุด

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับปานกลางได้แก่ การพูดในที่ชุมชน การให้สัมภาษณ์แก่บุคคลทั่วไป การจัดทำคู่มือการใช้ห้องสมุด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การส่งแบบสอบถาม การเชิญและนำกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เยี่ยมชมกิจการห้องสมุด และการร่วมงาน

สาธารณกุศลของชุมชน

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับน้อย ได้แก่ การแถลงข่าวแก่ สื่อมวลชน การจัดทำจุลสารหรือวารสารของห้องสมุดออกเผยแพร่ การจัดทำรายชื่อวารสาร และหนังสือใหม่ แจกให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุด การจัดทำรายงานผลงานของห้องสมุดออกเผยแพร่ การจัดรายการแสดงต่าง ๆ การฉายภาพยนตร์ (วีดีโอ) สไลด์ फिल्मสตริปเกี่ยวกับเรื่องราวของห้องสมุด การจัดอภิปราย บรรยาย ปาฐกถาและประชุมชี้แจง เรื่องราวของห้องสมุดภายในห้องสมุด การเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับห้องสมุดไปลงหนังสือพิมพ์ วารสารหรือนิตยสาร การจัดรายการทางวิทยุท้องถิ่น การจัดทำใบปลิว / ไปส เตอร์ออก เผยแพร่โดยติดตามป้ายประกาศในที่ชุมชน และการผลิตสิ่งของที่ระลึกแจกให้แก่สมาชิกห้องสมุด

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้น้อยที่สุดมีอยู่วิธีเดียวคือ การจัดรายการทางสถานีโทรทัศน์

ส่วนความเห็นของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนนั้น เห็นว่าวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ควรใช้ในระดัต่าง ๆ นั้น มีดังนี้คือ

ระดับมาก ได้แก่การพูดในที่ชุมชน การจัดทำสิ่งพิมพ์ทุกอย่างของห้องสมุดออกเผยแพร่ การจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การจัดทำใบปลิว/ ไปส เตอร์ออก เผยแพร่ การจัดห้องสมุดให้สวยงาม เป็นระเบียบ สะอาดและสะดวกแก่การใช้

ระดับปานกลาง ได้แก่การพูดคุยกับผู้ใช้ห้องสมุด เป็นรายบุคคล การให้สัมภาษณ์แก่บุคคลทั่วไป การแถลงข่าวแก่สื่อมวลชน การจัดรายการแสดงต่าง ๆ การฉายภาพยนตร์ (วีดีโอ) และการจัดอภิปราย บรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวของห้องสมุด การเขียนเรื่องราวของห้องสมุดไปลงพิมพ์ การจัดรายการทางวิทยุท้องถิ่น และการประชาสัมพันธ์โดยใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ ทุกอย่าง

ระดับน้อย ได้แก่การจัดรายการทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งเป็นเพียงวิธีเดียวเท่านั้นที่ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนเห็นว่า บรรณารักษ์ควรใช้ใน เกณฑ์น้อย

สำหรับวิธีการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานนั้น บรรณารักษ์ใช้วิธีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการในระดับมาก ประชุมชี้แจง และส่งหนังสือเวียนหรือสารแจ้งข่าวของห้องสมุดในระดับปานกลาง จัดงานสังสรรค์และจัดทัศนศึกษาในระดับน้อย ซึ่งต่างจากความเห็นของผู้บริหารที่เห็นว่า บรรณารักษ์ควรใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน โดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ประชุมชี้แจง และส่งหนังสือเวียนฯ ในระดับมาก จัดงานสังสรรค์และจัดทัศนศึกษาในระดับปานกลาง

ในการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้น ปรากฏว่า ผู้บริหารฯ ได้ให้ความสำคัญในการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอในระดับมาก และบรรณารักษ์ก็ใช้วิธีการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการสังเกตจากสถิติผู้ใช้บริการของห้องสมุด สนทนากับผู้ใช้ห้องสมุดเป็นรายบุคคล และประเมินจากรายงานประจำปีของห้องสมุดในระดับมาก แต่จัดกล่องรับความคิดเห็น ใช้แบบสอบถามสำรวจความเห็น และประเมินจากผลการประเมินของคณะกรรมการห้องสมุดในระดับปานกลาง

เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เช่น ปัญหาเรื่องงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์เป็นต้นนั้น ส่วนใหญ่แล้ว บรรณารักษ์จะเห็นว่า เป็นปัญหาในระดับปานกลาง รวมทั้งเรื่องห้องสมุดขาดบุคลากรที่จะดำเนินงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และเรื่องบุคลากรของห้องสมุดขาดความรู้ความเข้าใจในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งบรรณารักษ์เห็นว่า เป็นปัญหาในระดับปานกลาง แต่ผู้บริหารฯ เห็นว่าเป็นปัญหาในระดับมาก นอกจากนี้ บรรณารักษ์ยังเห็นว่าสภาพและสถานที่ตั้งของห้องสมุด และการให้ความร่วมมือของส่วนราชการและองค์การหรือสถาบันต่าง ๆ เป็นปัญหาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ด้านข้อ เสนอแนะและความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ได้เสนอไว้ นั้น สรุปได้ดังนี้คือ การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับห้องสมุดที่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ห้องสมุดประชาชนควรวางแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดไว้ เป็นการแน่นอนและกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำจังหวัดต่าง ๆ ควรเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรที่จะช่วยในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรพิจารณาจัดอบรมเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้มีความรู้เรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดอย่างจริงจัง และองค์การหนึ่งที่บรรณารักษ์อยากให้มีส่วนช่วยในการฝึกอบรมเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด คือ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

สำหรับข้อเสนอแนะและความเห็นต่าง ๆ ของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้นสรุปได้ดังนี้คือ ผู้ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดต้องเรียนรู้วิธีการประชาสัมพันธ์โดยตรง กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงควรจัดอบรม เรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้แก่บรรณารักษ์ทุกคน การประชาสัมพันธ์ควรมีทั้งภายในและภายนอก ภายในได้แก่การจัดบรรยากาศภายในห้องสมุดและการบริการที่ดี ภายนอกได้แก่การประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนต่าง ๆ บรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่มีมนุษยสัมพันธ์ กิริยามารยาทตลอดจนอัธยาศัยที่ดีงาม เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดได้เป็นอย่างดี และการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจะได้ผลดีต่อเมื่อได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย /และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร อีกทั้งต้องมีการวางแผนไว้เป็นการแน่นอน และกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กิจกรรมที่จัดเพื่อการประชาสัมพันธ์ควรมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย นอกจากนี้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยควรมีบทบาทและเกี่ยวข้องกับห้องสมุดประชาชนให้มากกว่าเดิม

อภิปรายผล

จากการวิจัยพบว่า วุฒิการศึกษาสูงสุดของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนคือ วุฒิปริญญาตรี วิชาเอกหรือโททางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 24 และตรงกับผลการวิจัยเรื่องความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยของนางภารดี รัตนอุดม ในปี พ.ศ. 2527 ซึ่งพบว่าวุฒิสูงสุดของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนคือ วุฒิปริญญาตรีทางบรรณารักษศาสตร์ และหากดูจากงานวิจัยของบุผา เจริญทรัพย์, พัชรินทร์ ชันทอง, สุนิศจัย เย็นสบาย, สุภาพร นาทีกาญจนากุล, และอุบล รอดเยี่ยม เรื่องการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัดของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งพบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในภาคต่าง ๆ ยังไม่มีวุฒิปริญญาตรีแล้ว จะเห็นว่า วุฒิการศึกษาของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในปัจจุบันได้สูงขึ้น การที่บรรณารักษ์มีวุฒิการศึกษาสูงขึ้นนี้อาจ เป็น เพราะกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายปรับปรุงมาตรฐานของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนให้มีวุฒิขั้นต่ำในระดับปริญญาตรี และการที่บรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาตรีทางบรรณารักษศาสตร์นั้น น่าจะมีผลต่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมากกว่า บรรณารักษ์ที่จบวุฒิอื่นซึ่งต่ำกว่า ทั้งนี้เพราะการศึกษาระดับปริญญาตรีมีโอกาสเพิ่มพูนทักษะความรู้ และความคิดด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับห้องสมุดมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยที่พบว่าบรรณารักษ์ส่วนมากเห็นว่า การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีความจำเป็นต่อการบริหารงานห้องสมุดในระดับมากที่สุด

นอกจากนี้ หากพิจารณาผลการวิจัยเกี่ยวกับระยะเวลาการปฏิบัติงานและตำแหน่งทางราชการในปัจจุบันของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน ซึ่งพบว่าส่วนมากที่สุดคือร้อยละ 27.8 และ 25.7 ปฏิบัติงานในห้องสมุดมาเป็นเวลานาน 6-10 ปี และ 11-15 ปีตามลำดับ และสัมพันธ์กับตำแหน่งทางราชการในปัจจุบันของบรรณารักษ์ซึ่งร้อยละ 29.6 มีตำแหน่ง เป็นเจ้าหน้าที่ห้องสมุดระดับ 4 และร้อยละ 22.22 มีตำแหน่ง เป็นเจ้าหน้าที่ห้องสมุดระดับ 3 แล้วเห็นว่าน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ประชาชน ทั้งนี้เพราะจากการวิจัยพบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจำนวนมากที่สุดคือ ร้อยละ 25.9 เรียนรู้วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจากประสบการณ์การทำงานของตนเอง รองลงมาคือ ร้อยละ 20 เรียนรู้จากสถานศึกษาที่เคยเรียนมา ซึ่งในปัจจุบันสถานศึกษาค่าง ๆ เห็นคุณค่าของการประชาสัมพันธ์งานมากขึ้น จึงเพิ่มหลักสูตรการประชาสัมพันธ์มากขึ้นกว่าเดิม

ในด้านค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้น จากการวิจัยพบว่า ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ละครั้งบรรณารักษ์จำนวนมากที่สุดคือ ร้อยละ 39.7 ใช้เงินบำรุงห้องสมุดเป็นค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด รองลงมาคือ ร้อยละ 32.1 ใช้เงินงบประมาณที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดสรรให้ห้องสมุด โดยเฉพาะ และในการใช้เงินเพื่อการประชาสัมพันธ์นั้น บรรณารักษ์ส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.14 จะใช้จ่ายเงินน้อยกว่า 1,000 บาทต่อปี ซึ่งนับว่าน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเงินบาทของไทยในปัจจุบัน และแสดงให้เห็นว่า การสนับสนุนงบประมาณเพื่อประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของกรมการศึกษานอกโรงเรียนหรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยังไม่เพียงพอ จึงทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของบรรณารักษ์ไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยซึ่งบรรณารักษ์และผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหาประชาสัมพันธ์ห้องสมุดไว้ดังนี้คือ บรรณารักษ์เห็นว่าห้องสมุดยังขาดงบประมาณในการประชาสัมพันธ์อีกมากและที่จัดทำอยู่ในขณะนี้ก็พยายามใช้วัสดุที่ใช้งบประมาณน้อย หรือหาเอาเท่าที่มีในท้องถิ่น และผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนเองก็เห็นว่า งบประมาณที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดสรรให้น้อยเกินไป ส่วนใหญ่จะเป็นค่าวัสดุ (หนังสือ) จึงไม่สามารถนำไปทำอย่างอื่นได้เต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันได้มีห้องสมุดประชาชนจำนวนไม่น้อยคิดเป็นร้อยละ 11.76 ที่เห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และเห็นว่าห้องสมุดจำเป็นต้องทำการประชาสัมพันธ์อย่างเร่งด่วน จึงได้ทุ่มเงินเพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดถึงปีละมากกว่า 5,000 บาท เช่นห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ และห้องสมุดประชาชนจังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ซึ่งการใช้จ่ายเงินจำนวนมากนี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารงาน

ห้องสมุด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันผู้บริหารจำนวนไม่น้อยได้เห็นความสำคัญของห้องสมุด และให้การสนับสนุนกิจการห้องสมุด โดยอาศัยการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมากขึ้น ดังผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารเห็นว่าการประชาสัมพันธ์มีความจำเป็นต่อการบริหารงานห้องสมุดในระดับมากที่สุด นอกจากนี้การที่ห้องสมุดบางแห่งสามารถใช้จ่ายเงินเพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดถึงมีละมากมาย เมื่อเทียบกับงานด้านอื่น ๆ นั้น อาจเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากคณะกรรมการห้องสมุดด้วยอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพราะจากการวิจัยพบว่าร้อยละ 75 ของคณะกรรมการห้องสมุด ได้มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

จากการวิจัยเกี่ยวกับความเห็นของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนและบรรณารักษ์ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งพบว่า ทั้งผู้บริหารและบรรณารักษ์เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีความจำเป็นต่อการบริหารงานและการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนในระดับมากที่สุด และเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานมีผลต่อการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรห้องสมุดในระดับมากนั้น นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า ผลการวิจัยดังกล่าวรับกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า "ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนมีความเห็นสอดคล้องกับบรรณารักษ์ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด . . ." แล้วยังแสดงให้เห็นถึงความสนใจและการเห็นความสำคัญในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของผู้บริหารและบรรณารักษ์อีกด้วย ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะ ทั้งผู้บริหารและบรรณารักษ์เห็นว่า ในฐานะที่ห้องสมุดประชาชนมีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป และติดต่อกับประชาชนอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องสร้าง ความเข้าใจและความนิยมในห้องสมุดให้แก่ประชาชนโดยการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดและเหตุที่เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานมีผลต่อการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรห้องสมุดในระดับมากนั้น อาจเป็นเพราะเห็นว่า การประชาสัมพันธ์ที่สมบูรณ์แบบนั้น นอกจากจะประชาสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกทั่วไปแล้ว บุคลากรภายในหน่วยงานหรือภายในห้องสมุด เองก็จำเป็นต้องได้รับการประชาสัมพันธ์ด้วย ทั้งนี้โดยเหตุผลที่ว่า ห้องสมุดจะไม่สามารถติดต่อบริการกับบุคคลภายนอกได้ดี หากยังไม่สามารถสื่อสารสัมพันธ์กับคนภายในห้องสมุด เองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อบุคลากรภายในห้องสมุด เองมีความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีงามต่อห้องสมุดแล้ว ย่อมมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานและกระตือรือร้นที่จะพัฒนาและประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของคนให้คนอื่น ๆ ได้เห็นความสำคัญและมาใช้บริการของห้องสมุดมากขึ้น

จากการที่ผู้บริหารฯ และบรรณารักษ์ได้เห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผลการวิจัยปรากฏออกมาว่า ผู้บริหารเห็นว่าคณะกรรมการห้องสมุดประชาชน และสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมาก และเห็นว่าบรรณารักษ์จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของบรรณารักษ์ที่เห็นว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนและสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยควรจัดให้มีการประชุมหรือฝึกอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากที่สุด เหตุที่ผู้บริหารฯ และบรรณารักษ์มีความเห็นเช่นนี้ เนื่องจากเห็นว่า การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำเร็จ เป็นอย่างดีนั้น ผู้ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดเป็นอย่างดี เช่น รู้จักเทคนิคการประชาสัมพันธ์ และมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารและใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุดบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเพื่อลดปัญหาในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารเห็นว่าปัญหาบุคลากรห้องสมุดขาดความรู้ความเข้าใจและไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นปัญหาในระดับมาก และบรรณารักษ์เองเห็นว่าปัญหาดังกล่าว เป็นปัญหาในระดับปานกลาง

นอกจากนี้ จากการวิจัยซึ่งพบว่า ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนได้กำหนดนโยบายการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากนั้น แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารได้มีความเข้าใจในงานห้องสมุด เห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และได้ทำหน้าที่ของผู้บริหารที่ดี ซึ่งในการวางนโยบายต่าง ๆ นั้น ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนจำเป็นต้องวางนโยบายการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดด้วย และการวางนโยบายการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่ดีนั้นควรมีลักษณะสะท้อนให้เห็นวัตถุประสงค์และแผนงานของห้องสมุด ชยบายความเข้าใจและสนับสนุนวัตถุประสงค์และแผนงานอย่างมีเหตุผลให้เป็นที่ยอมรับโดยผู้ปฏิบัติ

ส่วนการวางแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารฯ ได้เข้าร่วมในระดับปานกลางและสอดคล้องกับความเห็นของบรรณารักษ์นั้น อาจเนื่องจากผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบงานทุกอย่างในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดซึ่งมีมากมาย จึงทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเข้าร่วมวางแผนงานการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมากเท่าที่ควร และอีกอย่าง ผู้บริหารฯ อาจเห็นว่า ผู้ที่เหมาะสมและสามารถที่จะวางแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดได้

ดีควร เป็นบรรณาธิการห้องสมุดนั่นเอง เพราะบรรณาธิการห้องสมุดได้ใกล้ชิด ได้เห็นปัญหาและ
 เข้าใจงานห้องสมุดที่คนรับผิดชอบอยู่ได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ทั้งหมด จึงได้มอบหมาย เรื่องการวางแผน
 ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้บรรณาธิการเป็นผู้ดำเนินการมา โดยตลอด แต่ด้วยบรรณาธิการเองกลับวาง
 นโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจ เนื่องจากยังไม่ตระหนัก
 ถึงความสำคัญของการวางแผนนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมากนักและอาจเห็นว่าการ
 ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดหลาย ๆ วิธีซึ่งบรรณาธิการได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การพูดคุยกับผู้ใช้
 การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และบรรยากาศที่ดีภายในห้องสมุดนั้น บรรณาธิการสามารถกระทำได้เลย
 โดยไม่จำเป็นต้องวางแผนนโยบาย และแผนงานให้ยุ่งยากแต่ประการใด ดังนั้นการวางแผนนโยบายและ
 แผนการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของบรรณาธิการจึงทำเพียงในระดับปานกลางแทนที่จะทำในระดับมาก
 แต่อย่างไรก็ตาม บรรณาธิการได้เปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาของคณมีส่วนร่วมในการวางแผน
 ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมาก ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะ เห็นว่าการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมใน
 การวางแผนงานต่าง ๆ นั้น เป็นเทคนิคหนึ่งในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของ
 ผู้ได้บังคับบัญชา ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่าคณมีความสำคัญและมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของงานนั้น
 และพร้อมที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จตามที่คณได้วางแผนไว้

✓ ด้วย เหตุที่การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ละครั้ง บรรณาธิการที่ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด
 จำเป็นต้องคำนึงหรือให้ความสำคัญในสิ่งหรือ เรื่องต่อไปนี้ คือ สื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เทคนิค
 หรือรูปแบบการจัดทำ ภาษาที่ใช้ คำใช้ง่าย กำลังคน สถานที่ เนื้อหา และเวลา
 (Bob Usherwood 1981, 30-36) และจากผลการวิจัยพบว่า บรรณาธิการได้ให้ความสำคัญหรือ
 คำนึงถึงสิ่งดังกล่าวในระดับมาก ยกเว้น เรื่องคำใช้ง่ายและกำลังคนซึ่งบรรณาธิการให้ความสำคัญใน
 ระดับปานกลาง การที่บรรณาธิการให้ความสำคัญหรือคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ในระดับมากนั้น แสดงว่า
 บรรณาธิการได้มีความ เข้าใจและรู้หลักการค่านิยมงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุดดีพอสมควร และสาเหตุที่
 บรรณาธิการคำนึงหรือให้ความสำคัญในเรื่องคำใช้ง่ายและกำลังคนในระดับปานกลางนั้น อาจ เป็น เพราะ
 เรื่องคำใช้ง่ายและกำลังคนนั้น บางครั้งจำเป็นต้องขึ้นกับผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน และกรมการ
 ศึกษาออกโรงเรียนที่จะพิจารณาให้การสนับสนุนห้องสมุด ส่วนการที่ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน
 เห็นว่าในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ละครั้งบรรณาธิการควรคำนึงหรือให้ความสำคัญในสิ่งหรือ เรื่อง
 ดังกล่าวในระดับมากทุกอย่าง ทั้งนี้คง เนื่องจากเห็นว่า สิ่งหรือ เรื่องดังกล่าวนั้นสามารถช่วยให้การ

ประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และผู้ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดทุกคน ไม่สามารถหลีกเลี่ยงสิ่ง เหล่านี้ได้จึงควรจะหาทางทำการประชาสัมพันธ์ในทุก ๆ รูปแบบ เพื่อให้ ผลกลับมาดีที่สุด และหากพิจารณาผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน มีความเห็นสอดคล้องกับบรรณารักษ์ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งรับการสมมุติฐานในการวิจัย ครั้งนี้ กล่าวคือ ทั้งผู้บริหารฯ และบรรณารักษ์ได้ให้ความสำคัญและคำนึงถึง เรื่องต่าง ๆ ในการ ประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เหมือนกันแทบทุกเรื่อง จะต่างกันเล็กน้อยในเรื่องค่าใช้จ่ายและกำลังคน เท่านั้น

ด้านความจำเป็นในการปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เพื่อสร้างความ เข้าใจและความ นิยมในห้องสมุดให้แก่ประชาชนและโน้มน้าวให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เข้าใช้ บริการห้องสมุด เพิ่มขึ้นนั้น ทั้งผู้บริหารและบรรณารักษ์เห็นว่าห้องสมุดควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ ในระดับมากทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องสภาพและบรรยากาศภายในห้องสมุด และการประชาสัมพันธ์ภายใน หน่วยงาน ซึ่งบรรณารักษ์เห็นว่าควรปรับปรุงในระดับปานกลาง แต่ผู้บริหารเห็นว่าบรรณารักษ์ควร ปรับปรุงในระดับมาก ซึ่ง เหตุที่ผลการวิจัยออกมา เช่นนี้อาจจะเป็น เพราะผู้บริหารและบรรณารักษ์ เห็นว่า หากทำการปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นกว่าที่ กระทำอยู่ในปัจจุบันนี้แล้ว จะสามารถชักจูงประชาชนอีก เป็นจำนวนมาก ให้เห็นความสำคัญของห้อง สมุด และ เข้าใช้บริการห้องสมุดมากขึ้น ซึ่งถ้าเป็นดังนี้ผู้ใช้ห้องสมุดนั่นเองจะเป็นตัวการที่จะผลักดันให้ ห้องสมุดเจริญก้าวหน้า เพราะจำนวนผู้ใช้ห้องสมุดที่เพิ่มขึ้น ย่อมเรียกร้องให้มีหนังสือ เพิ่มขึ้นในห้อง สมุด ผลักดันให้ห้องสมุดได้รับ เงินงบประมาณเพิ่มขึ้น อาจขยายอาคารสถานที่ให้กว้างขวางขึ้น ได้รับบุคลากรเพิ่มขึ้น และบรรณารักษ์ได้มีความสำคัญยิ่งขึ้น . . . (วิสิทธิ์ จินดวงศ์ 2519:265)

การที่บรรณารักษ์เห็นว่า ห้องสมุดจำเป็นต้องปรับปรุง สภาพและบรรยากาศภายในห้องสมุด และการ ประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานในระดับปานกลางนั้นคง เป็นผลสืบเนื่องมาจาก การประกวดห้องสมุด ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย และการจัดให้มีโครงการพัฒนาระบบห้องสมุดประชาชนของ กรมการศึกษานอกโรงเรียนในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งในโครงการดังกล่าวจะมีคณะกรรมการจากส่วน กลางออกประเมินสภาพการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนทั่วทั้งจังหวัดทุกจังหวัด ทำให้สภาพและ บรรยากาศภายในห้องสมุดประชาชนทั่วไป ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นตั้งแต่นั้น เรื่อยมา บรรณารักษ์จึง เห็นว่าการปรับปรุงสภาพและบรรยากาศดังกล่าวกระทำในระดับปานกลางก็น่าจะ เพียงพอ เพราะได้ปรับปรุงมากแล้วและการที่บรรณารักษ์เห็นว่าจำเป็นต้องปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ภายใน

หน่วยงานในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นเพราะบุคลากรซึ่งสมุดประชาชนแต่ละแห่งยังมีจำนวนไม่มาก และเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการซึ่งบรรณารักษ์ได้กระทำในระดับมากนั้น น่าจะมีผลช่วยให้บุคลากรห้องสมุดมีทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุด และมีขวัญกำลังใจที่จะปฏิบัติงานห้องสมุดมากขึ้นพอสมควร

วิธีการประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่กิจการของห้องสมุดซึ่งมีมากมายหลายวิธีที่บรรณารักษ์ผู้ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดต้องพิจารณาให้รอบครอบว่า จะเลือกวิธีการประชาสัมพันธ์อย่างไรใช้สื่ออะไร เป็นเครื่องมือจึงจะเหมาะสมได้ผลดีและให้ประโยชน์แก่ห้องสมุดนั้น (ฮาดาศักดิ์ ธีรปรีชาพงษ์ 2519: 51) จากการวิจัยพบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนของไทยได้ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ละวิธีมากน้อยแตกต่างกันไป แล้วแต่ปัจจัยหรือเหตุผลต่าง ๆ ของแต่ละห้องสมุด และหากพิจารณาผลการวิจัย ความเห็นของผู้บริหารฯ เกี่ยวกับวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของไทยควบคู่กับวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ทำอยู่ในปัจจุบันนี้จะเห็นว่าวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของบรรณารักษ์ไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน ดังรายละเอียดจะได้นำกล่าวถึงต่อไปคือ

ไม่มีวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดวิธีใดเลยที่บรรณารักษ์ได้นำไปใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากที่สุด แต่ผู้บริหารฯ เห็นว่า บรรณารักษ์ควรทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยให้ความเป็นกันเองและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุดในระดับมากที่สุด ไม่ใช่กระทำเพียงในระดับมากอย่างที่บรรณารักษ์ทำอยู่ในขณะนี้ ซึ่งที่เป็นเช่นนั้นคง เพราะผู้บริหารฯ เห็นว่าวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่ประหยัด ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ได้ผลในด้านประชาสัมพันธ์ห้องสมุดดีเยี่ยมและยืนนาน เป็นการสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุด ทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดมีทัศนคติที่ถูกต้องดีงามต่อห้องสมุด จากนั้นผู้ใช้ห้องสมุดก็จะบอกหรือชักชวนคนอื่น ๆ ให้มาใช้บริการของห้องสมุดแห่งนั้นต่อไป ซึ่งการบอกหรือชักชวนของผู้ใช้ห้องสมุดมักจะเป็นที่น่าเชื่อถือ และได้ผลมากกว่าที่บรรณารักษ์จะพูดหรือบอกด้วยตนเอง

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับมากได้แก่ การให้ความเป็นกันเองและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุด การพูดคุยกับผู้ใช้ห้องสมุด เป็นรายบุคคล การจัดห้องสมุดให้สวยงาม เป็นระเบียบ สะอาดและสะดวกแก่การใช้ และการจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า ส่วนใหญ่ เป็นวิธีการที่บรรณารักษ์พบปะคุ้นเคย หรือปฏิบัติ เป็น

ประจำอยู่แล้ว และเป็นวิธีการที่ประหยัด ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณและไม่ต้องกำหนดเวลา แต่ได้ผลในระยะยาวและยืนนาน เช่น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีโดยการให้ความเป็นกันเองและอำนวยความสะดวก แก่ผู้ใช้ห้องสมุด การจัดห้องสมุดให้สวยงามเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีภายในห้องสมุด และการพูดคุยกับผู้ใช้ห้องสมุดซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพประหยัดที่สุดและสามารถหวังผลได้มาก (กรีซ สิบสนธิ 2517 ก: 53) เป็นต้น ดังนั้น การที่บรรณารักษ์ใช้วิธีการดังกล่าวในระดับมาก เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด จึงนับว่าเป็นการแก้ปัญหาเรื่องงบประมาณไม่เพียงพอที่ดีวิธีหนึ่ง และแสดงให้เห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในปัจจุบันได้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของคนและพัฒนาการทำงานของคนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุด ซึ่งเป็นวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่ดีและได้ผลมาก สำหรับการจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ซึ่งบรรณารักษ์ใช้ในระดับมากเช่นกันนั้น อาจเป็นเพราะวิธีนี้เป็นวิธีที่ บรรณารักษ์มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ดีพอสมควร เนื่องจากหลักสูตรที่บรรณารักษ์ ซึ่งส่วนมากที่สุดจบปริญญาตรีทางบรรณารักษ์ศาสตร์นั้น ได้บรรจุ วิธีการจัดนิทรรศการห้องสมุดไว้ในหลักสูตรที่เรียนด้วย

ส่วนความเห็นของผู้บริหารฯ นั้น เห็นว่า บรรณารักษ์ควรทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยใช้วิธีต่อไปนี้ในระดับมาก คือ (1) การจัดห้องสมุดให้สวยงามเป็นระเบียบ สะอาด และสะดวกแก่การใช้ (2) การจัดนิทรรศการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด (3) การจัดทำรายชื่อวารสารและหนังสือใหม่แจกผู้ใช้ห้องสมุด (4) การจัดทำคู่มือการใช้ห้องสมุด (5) การจัดทำใบปลิวโปสเตอร์ออกเผยแพร่โดยคิดตามป้ายประกาศของห้องสมุดและในที่ชุมชน (6) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (7) การจัดทำรายงานผลงานของห้องสมุดออกเผยแพร่ (8) การพูดในที่ชุมชน ซึ่งผู้พูดต้องสามารถพูดกับกลุ่มประชาชนได้ทุกหนทุกแห่งและเตรียมตัวให้พร้อมอยู่เสมอ และ (9) การจัดทำจุลสารหรือวารสารของห้องสมุด ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้จะเห็นว่าส่วนใหญ่แล้วจะไม่สอดคล้องกับวิธีการที่บรรณารักษ์ได้กระทำในปัจจุบันและเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ อย่างเช่นผู้บริหารเห็นว่า บรรณารักษ์ควรประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการพูดในที่ชุมชนในระดับมาก แต่บรรณารักษ์ใช้วิธีดังกล่าวในระดับปานกลาง และผู้บริหารเห็นว่าบรรณารักษ์ควรจัดทำสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดอย่างมาก เนื่องจากอาจเห็นว่าสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ นั้น เป็นสื่อที่ดีที่ผู้ใช้สามารถเก็บไว้อ่านทบทวนหรือตรวจสอบภายหลัง แต่บรรณารักษ์กลับใช้สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับน้อย และผู้บริหารฯ เห็นว่า การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริม

การอ่าน เป็นวิธีการประชาสัมพันธ์ที่วิธีหนึ่งที่บรรณารักษ์ควรทำในระดับมาก เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน เห็นความสำคัญของห้องสมุด และเข้าใช้บริการห้องสมุดมากขึ้น แต่บรรณารักษ์กลับจัดกิจกรรม เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับปานกลาง เท่านั้น ฯลฯ

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับปานกลาง ได้แก่ การให้สัมภาษณ์แก่บุคคลทั่วไป การเข้าร่วมงานสาธารณูปการของชุมชน การเชิญและนำกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เข้าเยี่ยมชมกิจการของห้องสมุด การจัดทำคู่มือการใช้ห้องสมุด การพูดในที่ชุมชน การส่งแบบสอบถามไปตามความต้องการและความเห็นจากบุคคลต่าง ๆ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ซึ่งวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดดังกล่าวที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับปานกลางนี้ หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ เช่น บรรณารักษ์ส่วนใหญ่อาจจะขาดประสบการณ์และความรู้ความชำนาญในเรื่องการพูดในที่ชุมชน ประกอบกับบุคลากรห้องสมุดยังมีน้อย แต่งานประจำที่บรรณารักษ์ต้องทำมีมากและการพูดในที่ชุมชนแต่ละครั้ง บรรณารักษ์จำเป็นต้องใช้เวลาพักผ่อนในการเตรียมการต่าง ๆ จึงทำให้บรรณารักษ์ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการพูดในที่ชุมชนในระดับปานกลางและอาจ เนื่องจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านแต่ละครั้ง บรรณารักษ์จะต้องจัดเตรียมงานและประกาศเชิญชวนให้ประชาชนทราบล่วงหน้าก่อนวันงาน นานพอสมควร และต้องคำนึงถึงงบประมาณและกำลังคนที่จะใช้เพื่อการจัดกิจกรรมด้วย ดังที่ชัช ลิขะวณิช (2509: 82) ได้กล่าวไว้ จึงทำให้บรรณารักษ์ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในระดับปานกลาง เหล่านี้เป็นต้น

จากการวิจัยพบว่า วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่ผู้บริหาร เห็นว่า บรรณารักษ์ควรทำในระดับปานกลางนั้น มีมากถึง 12 วิธีด้วยกันได้แก่ (1) การแถลงข่าวแก่สื่อมวลชน (2) การพูดคุยกับผู้ใช้ห้องสมุด เป็นรายบุคคล (3) การเชิญและนำกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เข้าเยี่ยมชมห้องสมุด (4) การร่วมงานสาธารณูปการของชุมชน (5) การส่งแบบสอบถามไปตามความต้องการและความเห็นจากบุคคลต่าง ๆ (6) การจัดรายการทางวิทยุท้องถิ่น (7) การกระจายภาพยนตร์ ฯลฯ เกี่ยวกับเรื่องราวของห้องสมุด (8) การให้สัมภาษณ์แก่บุคคลทั่วไป (9) การจัดอภิปรายและบรรยาย ฯลฯ ในห้องสมุด (10) การจัดรายการแสดงต่าง ๆ (11) การเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับห้องสมุดไปลง น.ส.พ. และ (12) การผลิตสิ่งของที่ระลึกแจกแก่ผู้ใช้ห้องสมุด วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวนี หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าส่วนใหญ่ไม่สอดคล้อง

กับที่บรรณารักษ์ใช้อยู่ในปัจจุบัน และตรงกับสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ ส่วน เหตุที่ผู้บริหาร เห็นว่า บรรณารักษ์ควรทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยวิธีการดังกล่าวในระดับปานกลางนั้น อาจ เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น อาจเห็นว่าบุคลากรห้องสมุดมีน้อย งานต่าง ๆ ที่บรรณารักษ์ต้องรับผิดชอบมีมาก การที่จะให้บรรณารักษ์เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ หรือจัดรายการวิทยุท้องถิ่น ซึ่งบรรณารักษ์ไม่สนใจ และเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวนั้น จำเป็นต้องระมัดระวัง และพิถีพิถันอย่างมาก เพื่อให้ปรากฏผลออกมาดีที่สุด ทั้งนี้เพราะหากการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อส่วนรวม และสามารถเข้าถึงประชาชนอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว นั้น เกิดการผิดพลาดหรือบกพร่องขึ้นมาแล้ว จะมีผลในทางลบต่อห้องสมุดทันที ผู้บริหารจึงเห็นว่าบรรณารักษ์ควรทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดย เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ และจัดรายการวิทยุในระดับปานกลางก็พอ

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับน้อย ซึ่งได้แก่ (1) การเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ หรือวารสาร (2) การจัดฉาย เทปภาพยนตร์/สไลด์และฟิล์มสตริป (3) การจัดทำจุลสารหรือวารสารของห้องสมุด (4) การจัดรายการแสดงต่าง ๆ (5) การจัดรายการทางวิทยุท้องถิ่น (6) การแถลงข่าวแก่สื่อมวลชน (7) การจัดทำรายงานห้องสมุดออกเผยแพร่ (8) การผลิตของที่ระลึกแจกสมาชิก (9) การจัดทำรายชื่อหนังสือและวารสารใหม่ และ (10) การจัดทำโปสเตอร์/ไปสเตอร์ ออกเผยแพร่โดยติดตามป้ายประกาศในที่ชุมชนนั้น จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นการประชาสัมพันธ์โดยใช้สิ่งพิมพ์ห้องสมุด กิจกรรมบางอย่างของห้องสมุด และทางสื่อมวลชน เหตุที่เป็น เช่นนี้อาจ เนื่องจากอุปสรรคต่าง ๆ หลายประการด้วยกัน เช่น

(1) ด้านงบประมาณ การประชาสัมพันธ์หลายอย่าง เช่น การจัดทำวารสารของห้องสมุด และการทำโปสเตอร์ออกเผยแพร่ จำเป็นต้องใช้เงินมาก แต่เนื่องจากงบประมาณของห้องสมุดมีน้อย ดังนั้นจึง เป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้บรรณารักษ์ไม่สามารถทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยวิธีดังกล่าวได้ในระดับมาก

(2) ด้านบุคลากร การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดบางวิธี จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรจำนวนมาก เช่น การจัดรายการแสดงละคร เป็นต้น แต่เนื่องจากบุคลากรห้องสมุดแต่ละแห่งมีจำนวนน้อย และแม้ว่าจะขอความร่วมมือจาก เจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษาณนอกโรงเรียนจังหวัดให้ช่วยงานต่าง ๆ ได้ก็ตาม เจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็ไม่สามารถช่วยได้เต็มที่และทุกครั้งที่ไป ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมีงานประจำมากอยู่แล้ว ดังนั้น จึงทำให้บรรณารักษ์ใช้วิธีการดังกล่าวประชาสัมพันธ์ห้องสมุด

แต่เพียงในระดับน้อย เท่านั้น

(3) ด้านความรู้และประสบการณ์ของผู้ทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดบางอย่าง เช่น การเขียนบทความไปลงหนังสือพิมพ์การจัตรายการวิทยุ และการแถลงข่าวแก่สื่อมวลชน เป็นต้น ผู้ทำการประชาสัมพันธ์จะต้องมีความรู้ และประสบการณ์เป็นอย่างดีจึงจะประสบผลสำเร็จ แต่บรรณารักษ์ยังขาดความรู้และประสบการณ์ดังกล่าวอยู่มาก จึง เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้บรรณารักษ์ต้องทำการประชาสัมพันธ์ โดยวิธีการดังกล่าว เพียงระดับน้อยเท่านั้น นอกจากนั้นแต่ละห้องสมุดประชาชนมีบรรณารักษ์น้อย บรรณารักษ์ไม่สามารถจะปลีกตัวไปทำการค้นคว้า เพื่อเขียนบทความหนังสือพิมพ์หรือวารสาร

วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่ผู้บริหาร เห็นว่า บรรณารักษ์ควรทำในระดับน้อย มีเพียงวิธีเดียวเท่านั้นคือ การจัตรายการทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งจะเห็นว่าสอดคล้องกับที่บรรณารักษ์ทำอยู่ในขณะนี้ แต่อยู่ในระดับต่างกันคือ ในระดับน้อยที่สุด ส่วนสาเหตุที่ผู้บริหารเห็นว่าบรรณารักษ์ควรประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยการจัตรายการทางสถานีโทรทัศน์ในระดับน้อยนั้น อาจเป็นเพราะเห็นว่า (1) การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยวิธีดังกล่าว ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมาก (2) มุคลากรของห้องสมุดไม่พร้อม คือ ยังไม่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการจัตรายการทางสถานีโทรทัศน์ที่ติดต่อ และ (3) ความพร้อมของสถานีโทรทัศน์ เช่นสถานีโทรทัศน์อาจไม่มีเวลาให้กับรายการของห้องสมุด และสถานีโทรทัศน์ไม่ได้ตั้งอยู่ในจังหวัดที่ห้องสมุดประชาชนนั้นตั้งอยู่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยปรากฏว่า ไม่มีวิธีการประชาสัมพันธ์วิธีใด เลยที่ผู้บริหาร เห็นว่าควรทำในระดับน้อยที่สุด แต่ตรงกันข้ามบรรณารักษ์กลับใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการจัตรายการโทรทัศน์ในระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก บรรณารักษ์เห็นว่า การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยวิธีการดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ในการจัตรายการอีกทั้งยังต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมาก และต้องขึ้นกับเวลาของทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งหาได้ยากมากในปัจจุบัน นอกจากนี้สถานที่ตั้งของสถานีโทรทัศน์ก็มีเพียงไม่กี่แห่งที่ใกล้กับห้องสมุดประชาชน เพราะฉะนั้น การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยจัตรายการทางสถานีโทรทัศน์จึง เป็นเรื่องค่อนข้างยากมากสำหรับบรรณารักษ์หลาย ๆ จังหวัด และบรรณารักษ์หลาย ๆ จังหวัดอาจเห็นว่า วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการจัตรายการทางโทรทัศน์นั้น จะได้ผลดีเฉพาะกับกลุ่มประชาชนที่อยู่ในเมือง สำหรับกลุ่มประชาชนที่อยู่ในชนบทห่างไกล ไฟฟ้าเข้าไม่ถึงและรับสถานีโทรทัศน์ไม่ได้นั้น การประชาสัมพันธ์โดยวิธีการดังกล่าวจะไม่ได้ผลเลย ดังนั้น จึงทำการประชาสัมพันธ์โดยการจัตรายการโทรทัศน์ในระดับน้อยที่สุด

ด้านการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน ซึ่งจากการวิจัยพบว่า บรรณากรักษ์ใช้วิธีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการในระดับมาก ประชุมชี้แจงและส่งหนังสือเวียน หรือสารแจ้งข่าวของห้องสมุดในระดับปานกลาง จัดงานสังสรรค์ และจัดทัศนศึกษาในระดับน้อยนั้น สาเหตุอาจเนื่องมาจาก บรรณากรักษ์เห็นว่าการพูดคุยกันแบบไม่เป็นทางการ เป็นการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ประหยัดรวดเร็ว เป็นกันเองและเหมาะสมสำหรับห้องสมุดประชาชนซึ่งมีบุคลากรจำนวนไม่มาก อีกทั้งการติดต่อระหว่างบุคลากรห้องสมุดด้วยกันสามารถทำได้สะดวกรวดเร็ว แม้ว่าบุคลากรห้องสมุดส่วนหนึ่งจะอยู่ตามห้องสมุดประชาชนอำเภอต่าง ๆ ก็ตาม แต่โอกาสที่จะพบปะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการก็มีอยู่เสมอ เช่น เมื่อมีการนิเทศตรวจเยี่ยมห้องสมุด และประชุมประจำเดือน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ เป็นต้น จึงทำให้บรรณากรักษ์ทำการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการในระดับมากและจัดประชุมชี้แจงและส่งหนังสือเวียนซึ่งมีขึ้นค่อนข้างเป็นประจำมากกว่าการพูดคุย ในระดับปานกลาง ส่วนสาเหตุที่บรรณากรักษ์ทำการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน โดยวิธีจัดงานสังสรรค์ และจัดทัศนศึกษาในระดับน้อยนั้น อาจเนื่องจากปัจจัยด้านเงินงบประมาณของห้องสมุดซึ่งมีน้อย และมีปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน ซึ่งจะสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน โดยวิธีดังกล่าวมาน้อยเพียงใดซึ่งจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร เห็นว่าบรรณากรักษ์ควรทำการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานโดยวิธีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ประชุมชี้แจง และส่งหนังสือเวียนหรือสารแจ้งข่าวในระดับมาก และจัดงานสังสรรค์ และจัดทัศนศึกษาในระดับปานกลาง การที่ผู้บริหารฯ มีความเห็นดังกล่าวซึ่งไม่สอดคล้องกับวิธีการที่บรรณากรักษ์ทำอยู่นั้น อาจเป็นเพราะผู้บริหาร เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ประชุมชี้แจง และส่งหนังสือเวียน เป็นวิธีการที่บรรณากรักษ์ปฏิบัติเป็นประจำ และคุ้นเคยเป็นอย่างดี ตลอดจนวิธีการดังกล่าวสามารถทำได้รวดเร็วและประหยัดงบประมาณได้มาก หรือไม่ต้องใช้งบประมาณเลย เพราะฉะนั้น จึงเห็นว่า บรรณากรักษ์ควรทำการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ประชุมชี้แจงและส่งหนังสือเวียนในระดับมาก ส่วนการจัดงานสังสรรค์ และจัดทัศนศึกษา เพื่อการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน ซึ่งผู้บริหารฯ เห็นว่าบรรณากรักษ์ควรทำในระดับน้อยนั้น อาจเป็นเพราะผู้บริหาร เห็นว่าปัจจัยเรื่องงบประมาณ เวลาและจำนวนบุคลากรห้องสมุด เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพิจารณาอย่างมาก อย่างเช่น หากจะให้บรรณากรักษ์ห้องสมุดประชาชน โดยเจาะห้องสมุดประชาชนอำเภอ ซึ่งส่วนใหญ่มีบุคลากรเพียงแต่ละ 1 คน ปิดบริการห้องสมุดหลาย ๆ วันเพื่อไปทัศนศึกษานั้น สามารถเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน และมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เหล่านี้เป็นต้น จึงทำให้ผู้บริหารฯ เห็นว่า บรรณากรักษ์น่าจะจัดงาน

สังสรรและจัดทัศนศึกษาในระดับน้อยก็พอ

จากที่อภิปรายผลมาทั้งหมดนี้ หากศึกษาผลการวิจัยโดยละเอียดลึกซึ้ง และใช้หลักสถิติเข้าทดสอบข้อมูลที่ได้อีกแล้ว จะเห็นว่า ความเห็นของผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน และบรรณารักษ์ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจะสอดคล้องกันหรือเหมือนกัน อย่างเช่น ทั้งผู้บริหารฯ และบรรณารักษ์ เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดมีความจำเป็นต่อการบริหารงานห้องสมุดประชาชนในระดับมากที่สุด เป็นต้น แต่เกี่ยวกับวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้อยู่ในปัจจุบัน นั้นจะเห็นว่า ไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้บริหารฯ อย่างเช่น ไม่มีวิธีการประชาสัมพันธ์วิธีการใดเลย ที่บรรณารักษ์ใช้ในในระดับมากที่สุด แต่ผู้บริหารเห็นว่า บรรณารักษ์ควรประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการให้ความเป็นกันเอง และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ห้องสมุดในระดับมากที่สุด เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้รับกับสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า "ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน มีความเห็นสอดคล้องกับบรรณารักษ์ในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด แต่ไม่สอดคล้องในวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด"

ผลการวิจัย เกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นตอนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เพราะช่วยให้ห้องสมุดได้รับรู้ว่าการดำเนินงานของตนที่ผ่านมาแล้วนั้น ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว เช่นไรและบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเปล่านั้น ปรากฏว่า บรรณารักษ์ใช้วิธีสังเกตจากสถิติผู้ใช้บริการห้องสมุด สนทนาถึงผู้ใช้ห้องสมุด เป็นรายบุคคล และประเมินจากรายงานประจำปีของห้องสมุดในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นด้วยเหตุผลที่ว่าวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีที่ง่ายและเป็นสิ่งที่บรรณารักษ์ปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว และนับว่าบรรณารักษ์ได้เข้าใจหลักการทางงานที่ดี ซึ่งต้องมีการติดตามและประเมินผลอยู่เสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ส่วนสาเหตุที่บรรณารักษ์ติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดโดยการจกกล่องรับความคิดเห็น ใช้แบบสอบถามสำรวจความเห็นของผู้ใช้ห้องสมุด และประเมินจากผลการประเมินของคณะกรรมการห้องสมุดในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นเพราะปัจจัยต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการห้องสมุดไม่มีเวลาประเมินผลการปฏิบัติงานของห้องสมุด และการใช้แบบสอบถามสำรวจความเห็นของผู้ใช้ห้องสมุดมีขั้นตอนที่ยุ่งยากกว่าการประเมินโดยสนทนากับผู้ใช้ห้องสมุด เป็นรายบุคคล เป็นต้น และเนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยวิธีการต่าง ๆ นั้นเป็นหน้าที่ที่บรรณารักษ์ต้องกระทำ และเสนอผลการประเมินให้ผู้บริหารทราบเป็นประจำอยู่แล้ว ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงไม่ได้สอบถามวิธีการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจากผู้บริหารฯ

เพียงแต่สอบถามว่าผู้บริหารฯ ได้ทำการติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของบรรณารักษ์อย่างสม่ำเสมอมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้บริหารได้ติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของบรรณารักษ์ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารได้เห็นความสำคัญของการติดตามและประเมินผลงานต่าง ๆ ว่าเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารต้องกระทำอย่างค่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้นตลอดเวลา (อารีวรรณ อิศวรุ่งนิรันดร์ และดวงดา พิริยานนท์ 2526: 177)

ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งประสบมากน้อยแตกต่างกันไป และเป็นหน้าที่ที่บรรณารักษ์ต้องค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้นให้พบและพยายามทุกวิถีทางที่จะขจัดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ให้หมดไปนั้น จากการวิจัยปรากฏเป็นที่น่าสนใจว่า ไม่มีปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดอะไรที่บรรณารักษ์เห็นว่าเป็นปัญหาในระดับมาก และมากที่สุด ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั้นส่วนใหญ่แล้ว บรรณารักษ์จะเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง ยกเว้นปัญหา เรื่องสภาพและสถานที่ตั้งของห้องสมุด และปัญหาการไม่ให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของส่วนราชการ และองค์การ หรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งบรรณารักษ์เห็นว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย และแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของบรรณารักษ์เป็นไปอย่างราบรื่น ไม่มีปัญหาและอุปสรรคอะไรที่จะต้องแก้ไขมากนัก ส่วนความเห็นของผู้บริหารฯ นั้นเห็นว่าเป็นปัญหาห้องสมุดขาดบุคลากรที่จะดำเนินงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และปัญหาบุคลากรห้องสมุดขาดความรู้ความเข้าใจในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นปัญหาในระดับมาก ปัญหาอื่น ๆ นอกนั้นเป็นปัญหาในระดับปานกลาง เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจ เนื่องจากผู้บริหาร เห็นว่าวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดซึ่งบรรณารักษ์ใช้อยู่ในปัจจุบัน และส่วนใหญ่ เป็นวิธีการธรรมดาสามัญ ๆ ไม่มีอะไรแปลกใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนแทบไม่ค่อยมีเลยนั้น น่าจะมีสาเหตุมาจากปัญหาห้องสมุดขาดบุคลากรที่จะดำเนินงานประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และบุคลากรห้องสมุดขาดความรู้ความเข้าใจในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนั่นเอง ดังนั้นผู้บริหารจึงเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในระดับมากที่ควรได้รับการพิจารณาแก้ไข เพื่อให้ประชาชนและใคร ๆ ในท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญของห้องสมุด และเข้าใช้บริการห้องสมุดมากขึ้นกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารงานท้องถิ่น

1. ผู้บริหารงานท้องถิ่นควรกระตุ้นให้บรรณารักษ์เกิดความกระตือรือร้นที่จะประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นท้องถิ่นมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และเนื่องจากผลการวิจัยปรากฏว่าผู้บริหารฯ เห็นว่าบุคลากรท้องถิ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นอย่างมาก เพราะฉะนั้น ผู้บริหารฯ จึงควรพยายามสนับสนุน และหาวิธีเพิ่มพูนความรู้ เรื่องการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นให้แก่บรรณารักษ์ทุกคน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการประชาสัมพันธ์มาให้ความรู้แก่บรรณารักษ์ท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้บรรณารักษ์ได้เข้ารับการอบรมเรื่องการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นที่หน่วยงาน หรือสถาบันต่าง ๆ จัดขึ้น เหล่านี้เป็นต้น
2. ผู้บริหารงานท้องถิ่นควรหาทางช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นให้แก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะจากการวิจัยพบว่าในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นแต่ละครั้งบรรณารักษ์ท้องถิ่นส่วนมากที่สุดคือ ร้อยละ 39.7 ใช้เงินบำรุงท้องถิ่นเป็นค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น และเงินที่ใช้จ่ายเพื่อการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นในแต่ละปีนั้นส่วนมากที่สุดคือ ร้อยละ 43.14 จะใช้จ่ายน้อยกว่า 1,000 บาทต่อปี ซึ่งจะเห็นว่าน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเงินบาทของไทยในปัจจุบัน และคิดว่าน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของไทยไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร
3. จากผลการวิจัย ซึ่งปรากฏว่า วิธีการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของบรรณารักษ์ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้บริหารฯ เช่น ไม่มีวิธีการประชาสัมพันธ์วิธีใดเลยที่บรรณารักษ์ใช้ในระดับมากที่สุด แต่ผู้บริหารฯ เห็นว่าบรรณารักษ์ควรประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นโดยการให้ความเป็นกันเองและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ท้องถิ่นในระดับมากที่สุด เป็นต้น นัยว่าเป็นข้อมูลหนึ่งที่ผู้บริหารฯ ควรจะต้องให้ความสนใจ และนำมาวิเคราะห์พิจารณาในการกำหนดนโยบายและวางแผนการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นประชาชนในความรับผิดชอบของตน อย่างเช่น ผู้บริหารฯ ควรเข้าร่วมวางแผนการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นมากขึ้น ไม่ใช่เข้าร่วมแต่เพียงในระดับปานกลางอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งนี้เพราะการวางแผนการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการกำหนดถึงวิธีการปฏิบัติ เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นที่ถูกต้องและมีเหตุผล เพื่อที่

ห้องสมุดจะได้ใช้ เป็นแนวทางในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ให้บรรลุตามเป้าหมายนั้น จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติได้ทราบว่า มีอะไรที่จะต้องทำและจะทำโดยวิธีใดบ้าง เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปอย่างรัดกุม ประหยัดและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่ผู้บริหารกำหนดไว้

4. ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนควร เป็นผู้ประสานงานและกระตุ้นให้กรมการศึกษา นอกโรงเรียน เห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดทุกวิถีทาง เช่น การจัดอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นต้น ดังผลการวิจัยซึ่งปรากฏว่า ผู้บริหาร เห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม เรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากที่สุด และบรรณารักษ์เอง เห็นว่า กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรจัดฝึกอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในระดับมากที่สุด เช่นกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน

1. บรรณารักษ์จำเป็นต้องปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของตนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อประชาชนจะได้เห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์และบริการที่จะได้รับจากห้องสมุดมากขึ้น และต้องพยายามศึกษา เรียนรู้เรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ อย่างเช่น ศึกษาจากตำรา และดูตัวอย่างห้องสมุดที่ประสบผลสำเร็จในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นต้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้และปรับปรุงแก้ไขวิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของตนให้ดีขึ้น ไม่ใช่ทำการประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยการ เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานเท่านั้น ดังผลการวิจัยซึ่งปรากฏว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนส่วนมากที่สุด คือร้อยละ 25.9 เรียนรู้วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดจากประสบการณ์การทำงานของตัวเอง

2. บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนควรให้ความสำคัญและเร่งรัดการปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ในเรื่องต่าง ๆ เช่นการกำหนดนโยบาย วางแผน ติดตามผลการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด และการใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด เป็นต้น ทั้งนี้เพราะจากวิจัย พบว่า ผู้บริหารฯ เห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวในระดับมากที่สุดเรื่อง รวมทั้ง เรื่องการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานและ เรื่องสภาพและบรรยากาศภายในห้องสมุด ซึ่งบรรณารักษ์ เห็นว่าจำเป็นต้องปรับปรุงในระดับปานกลาง แต่ผู้บริหารฯ เห็นว่าบรรณารักษ์ควรปรับปรุงในระดับมาก

3. ด้วยเหตุที่ผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชน เป็นบุคคลสำคัญยิ่งที่จะช่วย เหลือและสนับสนุนให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของห้องสมุด รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประสบผลสำเร็จด้วยดี และราบรื่นโดยตลอด แต่จากการวิจัย พบว่า วิธีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดที่บรรณารักษ์ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้บริหารฯ อย่างเช่น ผู้บริหารฯ เห็นว่าบรรณารักษ์ควรจัดทำรายชื่อวารสารและหนังสือใหม่แจกผู้ใช้ห้องสมุด ในระดับมาก แต่บรรณารักษ์ทำแต่เพียงในระดับน้อย เท่านั้น เพราะฉนั้นในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดแต่ละครั้ง บรรณารักษ์นอกจากจะต้องศึกษาวิธีการประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังต้องการทราบนโยบายหรือความเห็นของผู้บริหารฯ ด้วย เพื่อนำมาพิจารณาใช้ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของคนและเพื่อให้การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ เนื่องจากมีผู้บริหารฯ ค่อยให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และกำลังคน เป็นต้น

4. บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน ควรให้ความสนใจด้านการประชาสัมพันธ์โดยใช้สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของห้องสมุดมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ นั้นนับเป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ที่ดีที่ผู้ใช้สามารถเก็บไว้อ่านทบทวน หรือตรวจสอบได้ภายหลัง และนำไปใช้ประโยชน์ได้บ่อยครั้ง เช่น คู่มือการใช้ห้องสมุด เป็นต้น แต่จากการวิจัยพบว่า ปัจจุบัน บรรณารักษ์ใช้สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของห้องสมุด เพื่อการประชาสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และระดับน้อยเท่านั้น ซึ่งต่างจากความเห็นของผู้บริหารที่ต้องการให้บรรณารักษ์ใช้สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของห้องสมุด เพื่อการประชาสัมพันธ์ในระดับมากทุกอย่าง ทั้งนี้โดยในการประชาสัมพันธ์โดยใช้สิ่งพิมพ์ของห้องสมุดนั้น บรรณารักษ์ควรคำนึงถึงประเด็นใหญ่ 2 ประเด็นคือ สารของสิ่งพิมพ์ และวิธีแจกจ่ายสิ่งพิมพ์สู่กลุ่มเป้าหมาย (จารุวรรณ ลินธโสภณ 2527: 359)

5. สื่อมวลชน ซึ่งสามารถกระจายข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและเข้าถึงประชาชนได้ครั้งละจำนวนมากมาย โดยไม่จำกัด เพศ วัย ระดับการศึกษา และฐานะอาชีพนั้น นับเป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ที่มากที่สุดที่บรรณารักษ์ควรให้ความสำคัญและนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือไม่ใช่นำมาใช้แต่เพียงระดับน้อยเท่านั้น โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าบรรณารักษ์ใช้ในระดับน้อยที่สุดนั้น บรรณารักษ์ไม่ควรละเลย แม้จะมีปัญหาด้านค่าใช้จ่าย หรือกำลังบุคลากรก็ต้องพยายามหาวิธีการแก้ไขให้ได้ ทั้งนี้เพราะ ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ได้เข้ามามี

บทบาทและมีอิทธิพลต่อคนในสังคมต่าง ๆ อย่างมาก เพราะฉะนั้นหากบรรณารักษ์ต้องการให้ การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของคนประสบผลสำเร็จอย่างดี และเข้าถึงประชาชนได้อย่าง กว้างขวาง ละก็จะต้องพยายามนำสื่อมวลชนมาใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากที่สุดเท่าที่ จะทำได้ และต้องพยายามศึกษาเรียนรู้วิธีใช้สื่อมวลชนต่าง ๆ ให้มากขึ้น เช่น การเขียนข่าว แจกไปลงหนังสือพิมพ์ และการเขียนบทวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เพื่อให้การวิจัย เรื่องการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนในสังกัดกรมการศึกษา นอกโรงเรียนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาการประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด ประชาชนระดับอำเภอด้วย
2. การวิจัยครั้งต่อไป น่าจะศึกษาการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนในสังกัด หน่วยงานเอกชน เช่น ห้องสมุดประชาชนธนาคารศรีนคร และห้องสมุด เอ ยู เอ ๗๗๑ อุบลราชธานี เพื่อเปรียบเทียบระหว่างการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดของหน่วยงานรัฐบาลและ เอกชน
3. เนื่องจากผู้ใช้และไม่ใช้ห้องสมุด เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า การประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประสบผลสำเร็จหรือไม่ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรมุ่งหา ความคิด เห็นของผู้ใช้และไม่ใช้ห้องสมุดที่มีต่อการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดประชาชนของไทย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย